

*Костянтин Валерійович Череповський,
аспірант кафедри міжнародного права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-7099-099X*

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ І ЗАСОБИ ОБМЕЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ЗАХИСТУ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Постановка проблеми. Оцінюючи важливість правових режимів іноземних інвестицій як стандартів ставлення до останніх на основі гарантій за міжнародними інвестиційними угодами (далі – МІУ), слід згадати, що, як пише український вчений Д. Скринька, не існує універсальних норм міжнародного права, що забороняють дискримінаційну політику держав у сфері транскордонних інвестицій [1, с.132–133], ба більше, у ст. 2(2;а) Хартії економічних прав і обов’язків держав 1974 року визначене право держав регулювати й контролювати іноземні інвестиції в межах дії своєї національної юрисдикції згідно з національними законами та постановами, відповідно до своїх національних цілей і першочергових завдань [2]. Адже, як йдеться і в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, прийнятій 1970 року резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2625, «кожна держава має право вільно обирати та розвивати свої політичні, соціальні, економічні та культурні системи» [3]. З такого випливає невітніше для інвесторів-міжнародників: навіть за наявності відповідних загальних міжнародних гарантій щодо ставлення до інвестицій з-за кордону, відповідні проекти може бути не тільки не допущено для реалізації на внутрішньому ринку, а й істотно обмежено після запуску аж до повного вилучення та (або) заборони. Цю статтю присвячено насамперед аналізу проблеми виявлення грані правомірності відповідних заходів держави та огляду основних нормативних тенденцій у міжнародно-правовій сфері захисту інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи зазначене правове поле, професор сінгапурського університету М. Сорнараджа, який має досвід арбітра в міжнародно-інвестиційному «узгодженні інтересів», пише, що, хоча право держав змінювати економічну політику широко визнається в міжнародному праві, це право може бути обмежене зростаючою кількістю угод про міжнародну торгівлю та транскордонні інвестиції [4, с. 70]. Цим тезам співзвучні висновки професора Р. Дользера, який також наводить: «Як і будь-яка міжнародна угода, інвестиційна – зменшує простір суверенітету договірних сторін. Інвестиційна угода обмежить суверенне право держави підпорядковувати діяльність іноземних інвесторів внутрішній адміністративно-правовій системі. Причому кожна норма, що зазвичай міститься в МІУ, по-різному визначає та звужує державне регулювання. Така правова відповідь на ризики іноземних інвесторів з приводу стабільності правової бази та передбачуваності заходів. Інвестиційна угода врівноважує очікування інвестора щодо правової стабільності та потреби держави у здійсненні її суверенних прав, створюючи пріоритет інтересів іноземних інвесторів у порівнянні з положенням, що існує на основі загальних норм міжнародного права за відсутності МІУ» [5, с. 953]. Схожі тези щодо обмеження «абсолютного суверенітету» держав через практики укладення ними взагалі будь-яких угод було викладено і професором І. Лукашук з посиланням на відомий звіт Генерального секретаря ООН К. Вальдхайма 1975 року [6, с. 29].

Зазначені вчені розглядали тему регулювання та контролювання міжнародних інвестицій у межах дії своєї національної юрисдикції здебільшого в загальних рисах. У національному ж науковому просторі присутнє і достатньо комплексне аналітичне дослідження щодо відповідних обмежень авторства О. Дмитрик і К. Токаревої, і сегментовані наукові напрацювання, у тому числі з

наближенням до теми сучасних європейських тенденцій у сфері відповідних міжнародно-правових засобів авторства В. Поєдинок. Відповідні результати досліджень автором цього дослідження було дещо деталізовано та розширено, а ключовим чином – доопрацьовано, зокрема, на основі тез монографії О. Хрімлі стосовно субінституту державних гарантій захисту іноземних інвестицій.

Мета статті. Метою цього аналізу є наукова апробація фінальних результатів дисертаційного дослідження автора щодо одного з ключових правових режимів іноземних інвестицій як засобу захисту міжнародних інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Величезною кількістю МІУ міжнародним інвесторам окремо гарантується створення цілого переліку правових режимів іноземних інвестицій, серед яких у загальному випадку будуть присутні справедливий і рівноправний режим, національний режим, режим найбільшого сприяння, режим повного захисту та безпеки, а також режими заборони незаконної експропріації та необґрунтованих або дискримінаційних заходів і деякі інші [7, с. 68]. Аналізуючи цей перелік, зважаючи на можливе існування порядку допуску іноземних інвестицій у межах правового режиму іноземного інвестування держави, слід встановити, що, оскільки в межах реалізації своїх соціальних функцій право здатне справляти на процеси економічного розвитку позитивний, нейтральний або негативний вплив, то, за логікою деталізації інструментів впливу, і правові режими іноземних інвестицій, з урахуванням їх можливих обмежень (виключень), за своїм економічним впливом такі в принципі можуть проявлятися як – пільгові (стимулюючі), нейтральні або стримуючі (обмежувальні) [8, с. 162–163; 1, с. 30]. До речі, виходячи саме з описаної логіки, правові режими іноземних інвестицій власне і дають змогу прогнозувати регулюючий економічний і соціальний вплив на соціальні та підприємницькі сфери.

З юридичного боку саме таким чином у спорах про інвестиції положення МІУ, що відповідають стандартам ставлення до іноземних інвестицій і стають основною правовою складовою скарг (позовів до держав), що передбачає чітке юридичне визначення відповідного порушення міжнародного зобов'язання, переконливе аргументування та доведення. Адже, незважаючи на те, що стандарти ставлення до іноземних інвестицій були закріплені угодами як стандартні міжнародні зобов'язання, держава-реципієнт не завжди буде у змозі забезпечити їх належне та неухильне дотримання, зокрема, через швидкість зміни міжнародних політичних або (та) економічних умов, що нині часто мають місце. Отже, інвестор з-за кордону, здійснюючи транскордонну інвестиційну діяльність, завжди ризикує тим, що в разі зміни політичної або економічної кон'юнктури в державі чи в світі, реалізації заходів лобіювання тощо його інвестиційні капітали можуть бути піддані різноманітним обмеженням і навіть вилученні [9, с. 121–132]. На додачу існує ризик того, що іноземні інвестиції можуть бути вилучені і без виплати не лише швидкої, адекватної та ефективної компенсації, а й узагалі – і відтак для інвестора цілком та повністю втрачені.

Отже, «проблемою номер один» міжнародного інвестиційного права залишається захист інвестицій іноземного інвестора, а принципового характеру набуває той правовий аспект, що визначає законність і правомірність регуляторних заходів держав, адже, як було встановлено, у міжнародному праві визнається право держав на здійснення обмежень діяльності інвестора, а у виняткових випадках, серед умов яких – слідування публічним інтересам, уникнення проявів дискримінації, додержання законних процедур та виплата компенсації, – навіть право на експропріацію власності [10, с. 321; 9, с. 121]. Своєю чергою аспект правомірності вилучення власності та здійснення інших обмежуючих заходів щодо прав та інтересів іноземних інвесторів, що можуть використовуватись як заходи державного регулювання іноземних інвестицій, формує для галузі міжнародного інвестиційного права «другу найважливішу проблему», якою, з одного боку, стає розрізнення дій держав, що втілюють непряму експропріацію, дискримінацію, несправедливе ставлення або (та) інші порушення міжнародних зобов'язань за МІУ, що й створює право оскарження через міжнародний арбітраж, і таким чином потенційний обов'язок відшкодування, а з іншого – заходів держав, що вжито в межах їхнього права на регулювання в суспільних інтересах, що такі заходи не мають компенсуватись [11, с. 71]. Адже, як пояснив арбітраж на основі NAFTA при вирішенні спору у справі *Saluka Investments B. V. проти Чехії*, «наразі міжнародним правом встановлено, що держави не зобов'язані виплачувати іноземному інвестору компенсацію, якщо під час звичайного виконання регулятивних повноважень ними недискримінаційним чином *bona fide* реалізуються правові заходи, спрямовані на загальний добробут» [12, § 255].

Право держави на регулювання в суспільних інтересах у міжнародному праві відоме здавна, де таке визначається низкою різнопланових термінів, серед яких – «регуляторні заходи держави», «поліцейські повноваження держави», «свобода державного регулювання» [11, с. 70]. Відповідна міжнародно-права доктрина не має загальноприйнятого визначення, але в загальному розумінні вважається, що в її рамках охоплено регуляторні заходи держав у напрямках запобігання деструктивним проявам як наслідку здійснення певної виробничо-комерційної діяльності, переслідування монополістичних або антиконкурентних практик, здійснення територіального планування чи регулювання ринків з метою реалізації суспільних інтересів, захисту навколишнього середовища або певних загальних (публічних) інтересів, що запроваджується через обмеження права іноземних інвесторів на реалізацію певної господарської діяльності шляхом встановлення контролю та дозвольно-регулювальних механізмів [13, с. 78; 4, с. 77–78]. Тобто комерційна діяльність іноземного інвестора через недотримання екологічних або санітарних норм буде обмежена або припинена, а примусове вилучення майна інвестора як санкція за порушення законодавства може не спричинити ані повернення, ані компенсації або ж відшкодування [13, с. 78].

Міжнародні зобов'язання встановлюють загальні правові рамки законних дій держави при здійсненні регулювання в суспільних інтересах, на практики ж, як відомо, може впливати безліч інших чинників та обставин. У результаті, з іншого боку інтересів, тобто на стороні інвестора з-за кордону, слід розуміти, що характерними ознаками, що вказують на незаконний або неправомірний характер регуляторних заходів, виступають, зокрема, відсутність у них справжнього складу переслідування громадської мети, існування прямої матеріальної або іншої зацікавленості держави, що є відмінною від реалізації суспільних інтересів, недотримання встановлених нормативно-правовими актами процедур, зловживання повноваженнями або (та) правами, а також різноманітні прояви дискримінації та несправедливого або неналежного ставлення. Через часто доволі широку увагу до міжнародних спорів про інвестиції важливим убачається їх загальний контекст, зв'язок з політичними та (або) міжнародно-політичними процесами. Проте жоден чинник не повинен розглядатися як вирішальний, оскільки, як про це наводиться у дослідженні правового явища експропріації UNCTAD, потрібна комплексна аналітична оцінка, щоб порівняно з високим порогом, установленим сучасним міжнародним правом, визначити, чи належить державі нести часом дуже й дуже сувору матеріальну відповідальність [13, с. 94]. Адже, якщо законність чи (та) правомірність регулювального заходу держави оспорується, визначена положеннями МІУ або через прийняття Вашингтонської конвенції 1965 року міжнародна інвестиційна арбітражна установа, де, як відповідний Конвенції приклад окремий орган ООН – МЦУІС, урешті, отримає необхідну юрисдикцію, щоб установити, чи було здійснено урядом держави оскаржуваний іноземним інвестором захід для досягнення суспільної мети, чи міркування її посадовців становили тлумачення дещо іншого змісту, а відтак, державі через недотримання міжнародних договірних зобов'язань на адресу іноземного інвестора слід здійснити виплату відшкодування, компенсації.

Слід додати, що як правомірні, так і результативно оскаржувані з позиції норм міжнародного права заходи регулятивного впливу держав на інвестора можуть бути здійснені в рамках законодавчої, виконавчої або судової гілок влади – у формі законів, нормативно-правових актів, судових рішень. Норми ст. 201(1) NAFTA, рівно як і ст. 1(5) USMCA, визначають такі заходи як «будь-який закон, нормативний акт, процедуру, вимогу або практику» [14; 15]. Слід додати, що нормами 14.8(1) USMCA та ст. 13 Договору до Енергетичної хартії визначається заборона експропріювати чи націоналізувати інвестицію прямо або непрямо через такі заходи, що є еквівалентними експропріації або націоналізації, за винятком випадків, коли вони здійснюються: для суспільних (громадських) потреб; без дискримінації; з виплатою швидкої, адекватної та ефективної компенсації; відповідно до належної законної процедури [15; 16]. Зазначені формулювання прирівнюються до експропріації, зокрема повзучу експропріацію (англ.: *creeping expropriation*), що є різновидом прямої експропріації, яку може бути визначено як поступове посягання на права власності інвестора, що, врешті-решт, знищує (чи майже знищує) вартість іноземних інвестицій чи позбавляє контролю інвестора над ними. При цьому низка актів держави, що приймаються у ході здійснення обмеження прав та інтересів інвестора, врешті, розглядаються як складові єдиного ставлення до інвестора або інвестиції [4, с. 208; 13, с. 11].

Незважаючи на те, що класичне визначення непрямої експропріації було надане ще 1983 року Арбітражем з вирішення спорів між Іраном і США у справі *Starrett Housing проти Ірану* [17, § 66], всеосяжного визначення такої експропріації не існує й досі, тож, у деяких МІУ зазначається лише перелік критеріїв, що передбачає проведення ретельного розслідування, заснованого на фактах [13, с. 57]. До прикладу, серед критеріїв визначення непрямої експропріації, згідно з додатком «Експропріація» типової двосторонньої інвестиційної угоди (далі – ДІД) США 2012 року, вельми розпливчасті: «економічний вплив регуляторного заходу; міра порушення розумних очікувань інвестора; характер заходу», де перший критерій з уточненням – «той факт, що вчинок або серія вчинків Сторони негативно впливають на економічну цінність інвестиції, сам по собі не свідчить про те, що мала місце непряма експропріація» [18]. Проте включення і таких норм у відповідні угоди, як вважається, стало важливою подією в міжнародній інвестиційній договірній практиці.

Отже, міжнародне інвестиційне право як регулятор реалізації двох принципів міжнародного права, згідно з якими держави здійснюють суверенітет над своїми територіями та природними ресурсами і поряд мають добросовісно виконувати міжнародні зобов'язання, зокрема, поважати набуті іноземцями права [10, с. 321], – зовсім не дарма сфокусоване на регулюванні взаємин іноземного інвестора та держави перебування інвестицій останнього [19, с. 14]. Адже держава може суверенно реалізувати своє право на здійснення регуляторних повноважень не лише через надання чи ненадання дозволу на здійснення інвестування або запровадження вимоги щодо одержання такого дозволу, нею також може бути реалізовано немало інших заходів впливу, причому не тільки суто правового характеру. Світовий досвід виявляє форми непрямого впливу держави, серед яких, як зазначають національні науково-педагогічні джерела, і пільгове кредитування та лізинг, і приватизаційні пропозиції та квотування [20, с. 60–62]. Своєю чергою на іноземних інвесторів покладається обов'язок дотримання національних нормативно-правових актів, до чого, зокрема, через часто-густо інноваційний для приймаючих закордонні інвестиції держав характер діяльності інвесторів, слід додати й обов'язок не завдавати шкоду державним, соціальним та економічним інтересам держави. Так, до речі, і вимальовується ще одна важлива мета ДІД, яка полягає у тому, щоб установити та визначити загальну правову поправку стосовно того, як саме державі слід ставитися до іноземних інвесторів та їх інвестицій [19, с. 14].

Однак не лише в світлі викладеного дуже актуальною слід зазначити таку цитату з рішення арбітражу у спорі *ADC Affiliate Limited та інші проти Угорщини*: «відповідно до основних принципів міжнародного права [...], та попри те, що суверенна держава має невід'ємне право регулювати внутрішні справи, здійснення такого права не є необмеженим і повинно мати кордони. Принцип верховенства права, що покриває договірні зобов'язання, передбачає саме такі кордони» [21, § 423]. Ця цитата є дуже актуальною, оскільки, повторимось, однією з тенденцій сучасності для права захисту інвестицій з-за кордону слугує юридична розкласифікація заходів держав щодо вирізнення їх дій, що склали, наприклад, непряму експропріацію, були дискримінаційними чи іншим чином розходились з закріпленими міждержавними угодами стандартами ставлення до іноземних інвестицій, що передбачає здійснення відшкодування, а також – заходів регулювання, що не викликають обов'язку компенсацій, оскільки такі були правомірними [11, с. 78]. А проте саме з описаного дискурсу альтернативи для продуктивних міжнародних інвестиційно-економічних взаємин випливає лиш один спосіб цивілізованого та взаємовигідного співіснування, що полягає у створенні ефективного балансу між регулюючими повноваженнями органів влади та ефективністю правових засобів захисту інтересів іноземних інвесторів [19, с. 14]. Справа, зокрема, у тому, що регулювальні заходи держав можуть призводити до вельми істотних збитків з обох сторін – як з боку іноземного інвестора, так і з боку держави, хоча частіше втрати відзначають саме інвестори. Так, принаймні з 1190 спорів про іноземні інвестиції, що станом на кінець 2024 року зареєстровано у міжнародних арбітражах, 361 було вирішено на користь держав, інвесторам перемога дісталась у 268 спорах, і ще 24 справи було вирішено не на користь жодної із сторін спорів [22].

Тим більш актуальною вбачається тема, що на розгляді, який продовжимо з фокусом на регулюванні іноземних інвестицій на національному рівні як на такий правовий простір, що буде здатним впливати на інвестора-іноземця вже з першої миті присутності його особи чи навіть його інтересів на території держави-акцептора інвестицій. Професор Р. Дользер зазначає, що «на практиці три типи норм, що містяться в МІУ, мають найбільший вплив на внутрішньодержавні системи. Ці нор-

ми передбачають критерії визначення непрямої експропріації, справедливе та рівноправне ставлення до інвесторів, а також – захист інвестиційних угод між іноземним інвестором та приймаючою державою (англ.: the umbrella clause). Інші норми, що регулюють допуск або транскордонні платежі інвестора також мають важливе практичне значення, але довготривале існування інвестицій головним чином залежатиме саме від функціонування зазначених трьох норм» [5, с. 957–958].

До останнього додамо, що згадане парасолькове застереження слугує поширеним положенням ДІД, яке зустрічається більш ніж у 1000 угодах, що зазвичай передбачає, що «кожна договірна Сторона повинна дотримуватися будь-яких зобов'язань, які вона могла взяти на себе щодо інвестицій громадян або компаній іншої договірної Сторони» [23, с. 153]. Адже загалом у практиках держав склалося два основних підходи до формування нормативно-правового забезпечення для здійснення внутрішнього регулювання інвестицій з-за кордону. Перший підхід передбачає, що до діяльності іноземних інвесторів застосовуються спеціальні норми, що частково перекликаються з нормами, які встановлено для національних інвесторів. Так, у країнах Африки, Латинської Америки та Азії, що розвиваються, зазвичай існує спеціальне законодавство про іноземні інвестиції, яке може включати у себе окремі закони, кодекси. Другий підхід є більш характерним для держав із розвиненими економіками. Згідно з таким підходом, спеціальних законів про функціонування іноземних інвестицій законодавцем не встановлюється, проте запроваджуються дуже значні обмеження. Як правило, такі обмеження вводяться щодо переліку галузей або напрямів діяльності, участь у яких для іноземців може бути загалом забороненою, обмеженою, а поряд, і у введенні процедури отримання дозволу на здійснення інвестиційної діяльності, запроваджені права держави на спеціальні перевірки [24, с. 60–61].

Серед елементів обох підходів у будь-якому разі відзначатиметься адміністративно-правова тріада, в якій буде присутнім: 1) запровадження правил здійснення інвестиційної діяльності; 2) державний нагляд і контроль в інвестиційній сфері; 3) надання та забезпечення правових гарантій захисту прав та інтересів інвесторів. Так, до прикладу, в правовому просторі ЄС, відповідно до ст. 63 Договору про функціонування ЄС 2009 року, в рамках свободи руху капіталів як однієї з чотирьох свобод внутрішнього ринку ЄС, обмеження руху капіталів і платежів між державами-членами та між державами-членами і третіми країнами взагалі-то забороняються [25]. Однак згідно зі ст. 207 Лісабонської угоди 2007 року регулювання прямих іноземних інвестицій було віднесене до виключної компетенції ЄС, що передбачає, що Європарламент і Рада ЄС, діючи за допомогою регламентів і звичайної законодавчої процедури, ухвалюватимуть заходи для визначення меж реалізації спільної торговельної політики, яка для прямих іноземних інвестицій ґрунтується на уніфікованих принципах [26, с. 71].

У результаті актуальний чинний правовий каркас («framework») країн – членів ЄС для перевірки іноземних інвестицій з міркувань безпеки та громадського порядку запроваджує Регламент ЄС 2019/452 [27]. Згідно з останнім у оцінці прямих іноземних інвестицій держави – члени ЄС та Єврокомісія одержали право розглядати потенційний вплив прямих іноземних інвестицій на критичну інфраструктуру (енергетичну, транспортну, оборонну, виборчу, фінансову), критичні технології та предмети подвійного призначення (штучний інтелект, робототехніка, збереження енергії, біотехнології), найважливіші постачання (енергія, сировина, продовольство), доступи до конфіденційної інформації та персональних даних, плюралізм і свободу ЗМІ, тощо – у тих аспектах діяльності іноземних інвесторів, які пов'язано з їх контролем з боку урядів країн, що не є членами ЄС, а також, чи не брав іноземний інвестор участь у діяльності, що зачіпає безпеку та громадський порядок країн ЄС, та чи не створює він ризик залучення до злочинної або іншої незаконної діяльності.

Незважаючи на те, що Регламент ЄС 2019/452 не вимагає від держав – членів ЄС створення окремого національного правового механізму, Єврокомісія заохочує держави-члени адаптувати або прийняти та впровадити актуалізоване регулювання щодо скринінгу інвестицій з-за кордону на національному рівні. Так, Європейська комісія закликала держави ЄС оновити або створити механізми скринінгу 2020 року – у Рекомендації щодо прямих іноземних інвестицій і вільного руху капіталу з третіх країн і захисту стратегічних активів у межах застосування Регламенту ЄС 2019/452 [28], а також 2022 року – у Рекомендації щодо прямих іноземних інвестицій з Росії та Білорусі з огляду на військову агресію проти України та обмежувальні заходи, що викладені у нещодав-

давніх постановках Ради про санкції [29]. У результаті станом на вересень 2022 року 18 країн – членів ЄС звітували, що вже запровадили механізми скринінгу іноземних інвестицій, а ще 7 – провели відповідні законодавчі ініціативи [30, с. 9]. Отже, законодавець ЄС не встановив для інвестицій з-за кордону прямих обмежень, однак передбачив можливість здійснення державами – членами ЄС і вищим органом виконавчої влади Союзу гнучких заходів у ключі безпекового скринінгу та контролю доступу міжнародних капіталів на внутрішній ринок. З наведеного видно, зокрема, що регулювання потоків іноземних інвестицій у ЄС не є простим хоча б тому, що має узгоджувати економічні та інші інтереси в багатосторонньому порядку та з огляду на відомі загрози та ризики.

Державний механізм інвестиційного контролю існує і в США, де 2018 року його оптимізовано з огляду на зростання експансії інвестицій з КНР у критично важливі галузі національної економіки через придбання та створення спільних підприємств Законом США «Про модернізацію аналізу ризику, пов'язаного з іноземним інвестуванням» (Foreign Investment Risk Review Modernization Act, FIRRMA) [31]. Як нормативно-правовий акт, FIRRMA виступив черговим етапом еволюції інструментів регулювання доступу іноземних компаній до критичних і нових технологій у контексті їх особливого статусу в системі національної безпеки США. Цей Закон наділив Комітет з іноземних інвестицій (Committee on Foreign Investment, CFIUS) вельми широкими повноваженнями, що дозволяють заборонити будь-яке іноземне інвестування в економіку США в разі загрози такого національній безпеці у зв'язку з потенційним доступом інвестора до кола об'єктів стратегічного захисту, до переліку яких законодавець включив будь-які нові та фундаментальні технології («emerging and fundamental technologies»), вироби і послуги оборонного призначення, ядерне обладнання, компоненти, програмне забезпечення, а також інші товари і послуги, що може окремо затверджуватись і Perezатверджуватись у наступних редакціях переліку.

А, наприклад, у Канаді перевірку іноземних інвестицій регулює Закон про інвестиції (Investment Canada Act), поряд з чим, Міністерством інновацій, науки та промисловості Канади публікуються керівні настанови з перевірки інвестицій на предмет національної безпеки та інших питань, згідно з якими скринінг може проводитися в будь-якій галузі, якщо інвестиції перевищують певні встановлені об'єми, окрім того, перевірка має проводитися в чотирьох сферах з підвищеним ризиком, до яких належать інвестиції з-за кордону в компанії, що мають доступ до конфіденційних персональних даних, критично важливих копалин і секретних технологій, а також ті іноземні інвестиції, що контролюються іноземною державою або перебувають під впливом такої держави [32].

Свою чергою і в Україні, де в загальному випадку для господарської діяльності іноземних інвесторів встановлюється національний режим, однак також передбачено певне здійснення допуску іноземних інвесторів із застосуванням «інвестиційних обмежень», що їх правовий режим у загальному випадку визначає ч. 3 ст. 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування», де йдеться: «Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки» [33]. Отже, якщо розглядається питання про обмеження діяльності іноземних інвесторів, слід пам'ятати про можливість реалізації відповідних адміністративних заходів у територіальному контексті та законодавчу процедуру як загальну. Втім, для лібералізації інвестиційних процесів національне законодавство передбачає і зворотну можливість, про що йдеться у ч. 2 ст. 7 зазначеного Закону: «Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і території, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності».

Поряд з цим станом на кінець 2024 року чітких прямих і публічно відомих механізмів безпекового скринінгу іноземних інвестицій в Україні не існує, хоча у 2021 році опрацьовувалась законодавча ініціатива з приводу здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України, яку, однак, зокрема, на основі висновку Комітету з питань економічного розвитку Верховної Ради України було відправлено на доопрацювання [34]. Станом на кінець 2024 року відповідна загальна законотворча ініціатива фактично обмежена проектами про денонсацію договорів України з РБ і РФ про сприяння та взаємний захист інвестицій, припинення інших відповідних кооперацій.

Повертаючись до загальних питань регулювання іноземних інвестицій на національному рівні, зазначимо, що, якщо іноземні інвестиції державою було допущено у внутрішній економічний простір, то на рівні національного права вплив державного регулювання може бути обмежено, зокрема, за рахунок правових норм, що утворюють субінститут державних гарантій захисту іноземних інвестицій, який може існувати і як окремо запроваджена складова правового інституту захисту прав інвесторів, або інакше, інституту захисту прав інвесторів у сфері господарювання, як такий визначає такий у своєму дослідженні засобів захисту прав інвесторів О. Хрімлі [35, с. 18]. Держава, що приймає іноземні інвестиції, гарантує інвестору захист його прав та інтересів, що декларується в конституціях, законах про іноземні інвестиції або інших законодавчих і нормативних актах – це добре відомо [36, с. 9]. Однак національні правові норми щодо здійснення інвестиційної діяльності іноземних інвесторів, позаяк, мають бути узгоджені для реалізації міжнародних зобов'язань держави, що накладаються МІУ [5, с. 955]. У деяких країнах таке узгодження існує лише на рівні юридичного механізму інтеграції міжнародних договорів з внутрішньодержавним правовим простором, де вирізняється дві концепції: моністична, відповідно до якої міжнародні угоди інкорпорується в національне право шляхом або прийняття додаткового нормативного акта, або схваленням у встановленому порядку (ратифікацією), та дуалістична, що передбачає трансформацію міжнародних договорів у національні нормативно-правові акти [37, с. 3–4]. Водночас на основі національних досліджень з дисципліни «Право», державні правові гарантії захисту іноземних інвестицій можна визначити як норми національного законодавства, що створюють і закріплюють правові засоби, за допомогою яких здійснюється реалізація, попередження порушення та відновлення прав і законних інтересів інвесторів з-за кордону [38, с. 111–112; 35, с. 19].

Як характерний приклад наведемо, що за законодавством України, що представлене низкою спеціальних законів, державні гарантії захисту іноземних інвестицій типізуються як такі: 1) стабільності законодавства; 2) заборони примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; 3) компенсації і відшкодування збитків інвесторам; 4) у разі припинення інвестиційної діяльності; 5) переказу доходів, прибутків у зв'язку з іноземними інвестиціями. З огляду на зазначене окремої уваги також заслуговує Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні», яким визначено засади державної підтримки великих інвестиційних проєктів, серед яких організаційні, правові (забезпечення переважного права землекористування земельною ділянкою державної або комунальної власності для реалізації інвестиційного проєкту) та фінансові (звільнення від податку на прибуток на 5 років, від сплати податку на додану вартість (ПДВ) та мита при ввезенні нового обладнання). Українська держава гарантує стабільність умов провадження господарської діяльності під час реалізації відповідних інвестиційних проєктів, що здійснюватиметься, зокрема, на підставі спеціальної інвестиційної угоди. Законом передбачена підтримка у низці сфер, до якої належить, зокрема, освіта, наука та науково-технічна діяльність. Станом на кінець 2024 року розмір іноземних інвестицій повинен становити 20 мільйонів євро, а строк реалізації проєктів не повинен перевищувати 5 років [39].

Схожа модель запровадження державних гарантій захисту іноземних інвестицій та допуску останніх реалізована і в КНР, де існує Закон про іноземні інвестиції, що вступив в дію 2020 року, що містить такі державні гарантії захисту іноземних інвестицій: 1) заборона експропріації; 2) вільний переказ коштів, що пов'язані з інвестиціями; 3) прозорість регулювання; 4) механізми врегулювання спорів, що поєднують міжнародні правові засоби та національні [40].

Водночас іноземні інвестиції в Китаї поділяються на чотири категорії: заохочувані, дозволені, обмежені та заборонені. Для контролю за іноземними інвестиціями в заборонені сектори в КНР використовуються «Негативні списки», тоді як в обмежені сектори іноземні інвестиції дозволені за певних обмежень, наприклад, ліміт іноземної власності. Поряд з цим іноземне інвестування заохочується в галузі, що їх перелічується в «Каталозі заохочуваних галузей». Переліки закритих і заохочуваних галузей для інвестування з-за кордону оновлюються кожні один-два роки Міністерством торгівлі та Національною комісією розвитку та реформ. Інвестиції в сектори, які не перераховані в «Негативних списках» або «Каталозі заохочуваних галузей», вважаються загальнодозволеними. Слід також додати, що в грудні 2020 року зазначеними державними органами також окремо були опубліковані Заходи національної безпекової перевірки іноземних інвестицій [41].

Підсумовуючи, зазначимо, що національне інвестиційне законодавство більшості країн, що розвиваються, взагалі дуже часто характеризується наявністю окремих положень про державні гарантії захисту іноземних інвестицій. І, зокрема, Закон Нігерії про комісію сприяння інвестиціям (Nigerian Investment Promotion Commission Act) містить державні гарантії вільного переказу коштів, заборони експропріації, врегулювання суперечок шляхом примирення або використання національного чи міжнародного механізму врегулювання спорів [42], що і споріднює таке законодавство з відповідними українськими законами.

Повертаючись до аналізу ролі національного законодавства про державні правові гарантії захисту іноземних інвестицій у ракурсі взаємодії останнього з міжнародним правом, слід зазначити, що загалом норми національного законодавства про іноземні інвестиції, крім ключового завдання щодо регулювання потоків іноземних інвестицій, виконують функцію конкретизації та регламентації додержання укладених країною міжнародних договорів про інвестування [43, с. 16]. Своєю чергою державні гарантії захисту іноземних інвестицій як частина спеціального національного законодавства, що може бути окремо створено з огляду на норми міжнародного інвестиційного права з метою забезпечення захисту прав та інтересів інвесторів з-за кордону, які іноді не покриваються зобов'язаннями МІУ, тобто для надання додаткових гарантій, – покликано надати відповідним іноземним інвесторам основні правові гарантії відповідно до норм міжнародного права, що їх перелік може достатньо гнучко варіюватися за ДІД, а також сприяти покращенню інвестиційного клімату в державі.

Отже, через поширену реалізацію інституту державних гарантій захисту іноземних інвестицій у формі окремих норм спеціальних законів не зайвим для зазначення автору вбачається висновок про те, що субінститути правових режимів іноземного інвестування та державних правових гарантій захисту іноземних інвестицій за своїм юридично-правовим змістом не є тотожними, навіть попри те, що такі виявляються щільно переплетеними у реалізації засобів захисту прав іноземних інвесторів на рівні взаємопов'язаних міжнародних договорів і національних законів. Тож з боку внутрішньодержавної правової системи функціонування конкретного правового режиму іноземних інвестицій встановлюватиметься сумісно через норми національного права про державні гарантії захисту іноземних інвестицій або (та) норми про взаємодію міжнародних угод і національного права, національних законів про правовий режим інвестування або (та) іноземного інвестування, а також відповідні положення МІУ, і лише як загальний результат – через запровадження спеціального недискримінаційного підходу у ставленні до певного типу чи виду іноземних інвестицій [44, с. 285].

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що аспекти залучення інвестицій з-за кордону та створення сприятливого інвестиційного клімату, допуску і обмеження, а також захисту іноземних інвестицій у своєму співвідношенні проявляються як покликані забезпечувати різні та, в принципі, протилежні, якщо взагалі не взаємовиключні інтереси держави. У результаті, іноді навіть висловлюється думка про неможливість розв'язання «конфліктів» правового регулювання міжнародних інвестицій. Поряд з цим не можна не визнавати і той факт, що міжнародні інвестиції здатні надавати не лише позитивний поштовх розвитку економік держав-реципієнтів, а й здійснювати потужний негативний вплив і навіть заподіяти дуже значну шкоду сталому розвитку держав, що відбувається у випадку, зокрема, коли інвестиції з-за кордону завдають шкоди навколишньому середовищу, умовам життя населення або економічній безпеці чи безпеці держави загалом. Отже, ефективність загальної структури правового режиму іноземного інвестування держав слід розглядати виключно з позиції зазначених вище складових національної інвестиційної системи в комплексі: інвестиційний клімат, допуск і захист іноземних інвестицій [9, с. 120–121].

Як наслідок, основні тенденції у сфері регулювання транскордонних інвестиційних потоків характеризуються, з одного боку, спрощенням здійснення міжнародних інвестиційних кооперацій, а з іншого – посиленням зусиль держав у напрямках обмеження допуску та регулювання іноземних інвестицій, що здійснюється насамперед в інтересах національної безпеки та економіки. Такий дуалізм у спрямуваннях зусиль держав як прояв прагнення балансувати між міжнародними зобов'язаннями та ефективними практиками регулювання спостерігається як з боку національних політик багатьох держав, так і в ключі тенденцій міжнародного регулювання, що походять зі сфери міжнародної торгівлі, в чому акценти наразі зміщуються саме у бік посилення регулятивної

ролі держав. У результаті правові режими іноземного інвестування держав стають дедалі більш сприятливими, що на фоні поширення та посилення практик обмеження допуску іноземних інвестицій відображає тенденцію до надання пріоритету правам лише бажаних іноземних інвесторів, що здійснюється, зокрема, через обмеження допустимих інвестицій з-за кордону за ознакою походження таких, тобто в ключі насамперед політичних мотивів.

Висновки. Як основний висновок цього дослідження наведемо, що за своєю функціональною економічно-правовою суттю будь-які правові режими іноземних інвестицій можуть проявлятися як пільгові, національні або обмежувальні, а відтак, узгоджені державами зобов'язання про ставлення до взаємних приватних прямих інвестицій, утворюючи часто унікальні конструкції правових режимів іноземних інвестицій, встановлюють у національних правових просторах моделюючи економічні та соціальні результати правила ставлення до взаємних інвестицій. Положення національного права встановлюють правовий режим іноземного інвестування, що реалізується, зокрема, через субінститут державних гарантій захисту іноземних інвестицій, що, однак, може і не мати втілення, яке прямо стосується здійснення іноземних інвестицій. Зазначений субінститут права є надважливим надбанням міжнародного інвестиційного права, оскільки забезпечує реалізацію міжнародних зобов'язань держав про інвестиції з-за кордону, і, зокрема, щодо створення правових режимів іноземних інвестицій. Відповідні правові норми впливатимуть не лише на інвестиційну сферу, а й на дотичний діловий, технологічний і соціально-культурний міжнародний обмін, а також інші аспекти, що пов'язані з організацією відповідних міжнародних взаємодій, серед яких особливої уваги набуває аспект державної безпеки.

Отже, хоча всі країни конкурують між собою за залучення іноземного капіталу, більшістю з них поряд вводяться законодавчі обмеження інвестування з-за кордону у певні галузі та сфери. Таке являє собою ефективний інструмент захисту стратегічних національних інтересів, що реалізується на фундаменті того, що в сучасній доктрині міжнародного права прерогатива держав визначати умови доступу на внутрішній ринок іноземних інвесторів підпорядковується суверенному праву держав обмежувати доступ іноземних осіб на власні території. Як наслідок, загальна результуюча тенденція полягає у постійному розвитку законодавства держав про іноземні інвестиції для реалізації тих політик, що призводять поряд до зростання світової економіки та підвищення добробуту населення держави, емпіричним правовим індикатором чого принаймні нині може слугувати зникнення відмінностей між правовими режимами, що встановлені для національних та іноземних суб'єктів інвестиційної діяльності, що реалізується з запровадженням правових механізмів доступу інвесторів з-за кордону.

Список використаних джерел

1. Скринька Д. В. Міжнародне право та економіка. Інституційний підхід. КНУ ім. Т. Шевченка, ІМВ. Київ: Видавничий дім «Промінь», 2008. 192 с.
2. Хартія економічних прав та обов'язків держав, резолюція ГА ООН 3281 (XXIX) від 12.12.1974 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/169637___169637
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2625 (XXV) від 24.10.1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_569
4. Sornarajah M. The International Law on Foreign Investment. Third Edition. Cambridge University Press, 2010. 556 p.
5. Dolzer R. The Impact of International Investment Treaties on Domestic Administrative Law. Journal of International Law and Politics. 2005. 37. P. 953–957.
6. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть. Учебник. Издание 3-е, переработанное и дополненное. БЕК, 1997. 371 с.
7. Шемшученко С. О. Захист іноземних інвестицій: міжнародно-правові стандарти: монографія. НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, Ін-т законодавства ВР України. Київ: Юрид. думка, 2014. 212 с.
8. Чернадчук В. Д. Інвестиційне право України: навчальний посібник / за ред. В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос, Т. О. Чернадчук. Київ: Університетська книга; Княгиня Ольга, 2005. 384 с.
9. Дмитрик О. О., Токарева К. О. Розвиток бізнес-середовища в Україні: окремі аспекти правового забезпечення: монографія. Харків, 2019. 203 с.

10. Newcombe A., Paradell L. Law and Practice of Investment Treaties: Standards of Treatment. Kluwer Law International, 2009. 614 p.
11. Волкова І. О. Забезпечення рівноваги між захистом інвесторів від непрямой експропріації та правом держави на регулювання. *Правові новели. Науковий юридичний журнал. Міжнародний університет бізнесу і права*. № 14/2021. С. 70–80.
12. Saluka Investments B. V. (The Netherlands) v. The Czech Republic, Partial Award, Under UNCITRAL Rules, Partial Award of March 17, 2006.
13. Expropriation. Series on Issues in International Investment Agreements. UNCTAD. Volume II. 2012. UNCTAD/DIAE/IA/2011/7. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/unctaddiaecia2011d7_en.pdf
14. North American Free Trade Agreement (NAFTA). URL: <https://www.italaw.com/sites/default/files/laws/italaw6187%2814%29.pdf>
15. The U.S. Mexico-Canada Agreement (USMCA). URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between>.
16. Договір до Енергетичної Хартії від 17.12.1994 рок та Заключний акт до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
17. Starrett Housing Corporation, Starrett Systems, Inc. and others v. The Government of the Islamic Republic of Iran, Bank Markazi Iran and others Award. IUSCT Case No. 24. Interlocutory Award of 19 Dec 1983 (Award No. ITL 32-24-1).
18. 2012 U.S. Model Bilateral Investment Treaty. Treaty between the government of the United States of America and the government of [country] concerning the encouragement and reciprocal protection of investment.
19. Gazzini E. Bilateral Investment Treaties. De Brabandere (eds.). International Investment Law: The Sources of Rights and Obligations, VU Research Portal, 2012. 35 p.
20. Слатвінський М. А. Державне регулювання інвестиційної діяльності: навч. посібник. Умань: ВПЦ «Ві-заві» (Видавець «Сочінський»), 2014. 198 с.
21. ADC Affiliate Limited and ADC & ADMC Management Limited v. Hungary, ICSID Award. ARB/03/16, Award of 2 October 2006.
22. UNCTAD Investment Policy Hub. International Investment Agreements Navigator, Investment Dispute Settlement Navigator. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org>
23. Dolzer R., Schreuer C. Principles of International Investment Law. Oxford University Press. Second edition, 2008. 433 p.
24. Мороз С. П. Правовое регулирование иностранных инвестиций: состояние и тенденции развития. *Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан*. 2009. № 2 (14). С. 60–67.
25. The Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>
26. The Lisbon Treaty: Third edition. Foundation for EU Democracy, Denmark – 2009. URL: <http://en.euabc.com/upload/books/lisbon-treaty-3edition.pdf>
27. Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0452&from=EN>
28. Guidance to the Member States concerning foreign direct investment and free movement of capital from third countries, and the protection of Europe's strategic assets, ahead of the application of Regulation (EU) 2019/452 (FDI Screening Regulation) (2020/C 99 I/01) Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020XC0326%2803%29>
29. Guidance to the Member States concerning foreign direct investment from Russia and Belarus in view of the military aggression against Ukraine and the restrictive measures laid down in recent Council Regulations on sanctions (2022/C 151 I/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ%3AC%3A2022%3A151I%3ATOC&uri=uriserv%3AOJ.CI.2022.151.01.0001.01.ENG>
30. Second Annual Report on the screening of foreign direct investments into the Union, Report from the Commission to the European Parliament and the Council (SWD(2022) 219 final). URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0433>
31. Foreign Investment Risk Review Modernization Act, FIRRMA. June 26, 2018. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/5841/text>
32. Investment Canada Act. URL: <https://ised-isde.canada.ca/site/investment-canada-act/en>].
33. Закон України «Про режим іноземного інвестування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

34. Проект Закону про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70997
35. Хрімлі О. Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект: монографія. НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 320 с.
36. Парфентій Л. А. Текст лекції з навчальної дисципліни «Основи інвестиційної діяльності» вибіркового компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Харківський національний університет внутрішніх справ. Сумська філія Кафедра соціально-економічних дисциплін, 2024 рік. 23 с.
37. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУ-КМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 3–11.
38. Охотнікова О. М., Гафинець О. І. Роль державного управління в механізмі гарантій захисту іноземних інвестицій в Україні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2013. № 5. С. 110–116.
39. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
40. The Foreign Investment Law of the People's Republic of China, adopted at the Second Session of the 13th National People's Congress on March 15, 2019. URL: https://english.www.gov.cn/services/investment/202102/24/content_WS6035aa38c6d0719374af9609.html
41. Anqi Yu, Hazel Yin, Ninette Dodoo, Wenting Ge, Yuxin Shen. A general introduction to foreign investment regulation in China. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2351d4a7-9a84-49f8-b23d-00cfb4009ca4>
42. Nigerian Investment Promotion Commission Act Chapter N117 (Decree № 16 of 1995) Laws of the Federation of Nigeria. URL: <https://www.nipc.gov.ng/wp-content/uploads/2021/10/NIPC-ACT.pdf>
43. Рибій О. В. Міжнародно-правове регулювання інвестиційної діяльності: теорія та практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. КНУ імені Т. Шевченка. Київ, 2008. 21 с.
44. Поєдинок В. В. Правове регулювання інвестиційної діяльності: теоретичні проблеми: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. 480 с.

References

1. Skrynka D. V. Mizhnarodne pravo ta ekonomika. Instytutsiinyi pidkhid. KNU im.T. Shevchenka, IMV. Kyiv: Vydavnychiy dim «Promeni», 2008. 192 s.
2. Khartiia ekonomichnykh prav ta obov'iazkiv derzhav, rezoliutsiia HA OON 3281 (XXIX) vid 12.12.1974 roku URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/169637___169637
3. Deklaratsiia pro pryntsyipy mizhnarodnoho prava, shcho stosuetsia druzhnykh vidnosyn ta spivrobitnytstva mizh derzhavamy vidpovidno do Statutu Orhanizatsii Obiednanykh Natsii, rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON 2625 (XXV) vid 24.10.1970 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_569
4. Sornarajah M. The International Law on Foreign Investment. Third Edition. Cambridge University Press, 2010. 556 p.
5. Dolzer R. The Impact of International Investment Treaties on Domestic Administrative Law. *Journal of International Law and Politics*, (2005)37. P. 953–957.
6. Lukashuk Y. Y. Mezhdunarodnoe pravo. Obshchaia chast. Uchebnyk. Yzdanye 3-e, pererabotannoe y dopolnennoe. BEK, 1997. 371 s.
7. Shemshuchenko S. O. Zakhyst inozemnykh investytsii: mizhnarodno-pravovi standarty. Monohrafiia. NDI pryvat. prava i pidpriemnytstva NAprN Ukrainy, In-t zakonodavstva VR Ukrainy. Kyiv: Yuryd. dumka, 2014. 212 S.
8. Chernadchuk V. D. Investytsiynе pravo Ukraїny: navchalnyy posibnyk / za red. Chernadchuk V. D., Sukhonos V. V., Chernadchuk T. O. Kyiv: Universytetska knyha; Kniahynia Olha, 2005. 384 s.
9. Dmytryk O. O., Tokarieva K. O. Rozvytok biznes-seredovyshecha v Ukraini: okremi aspekty pravovoho zabezpechennia. Monohrafiia. Kharkiv, 2019. 203 c.
10. Newcombe A., Paradell L. Law and Practice of Investment Treaties: Standards of Treatment. Kluwer Law International, 2009. 614 r.
11. Volkova I. O. Zabezpechennia rivnovahy mizh zakhystom investoriv vid nepriamoї ekspropriatsii ta pravom derzhavy na rehuliuвання. *Pravovi novely. Naukovyi yurydychnyi zhurnal. Mizhnarodnyi universytet biznesu i prava*. № 14/2021. С. 70–80.
12. Saluka Investments B. V. (The Netherlands) v. The Czech Republic, Partial Award, Under UNCITRAL Rules, Partial Award of March 17, 2006.

13. Expropriation. Series on Issues in International Investment Agreements. UNCTAD. Volume II. 2012. UNCTAD/DIAE/IA/2011/7. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/unctaddiaeia2011d7_en.pdf
14. North American Free Trade Agreement (NAFTA). URL: [\[https://www.italaw.com/sites/default/files/laws/italaw6187%2814%29.pdf\]](https://www.italaw.com/sites/default/files/laws/italaw6187%2814%29.pdf)
15. The U.S.-Mexico-Canada Agreement (USMCA). URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between>.
16. Dohovir do Enerhetychnoi Khartii vid 17.12.1994 rok ta Zakliuchnyi akt do nei. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
17. Starrett Housing Corporation, Starrett Systems, Inc. and others v. The Government of the Islamic Republic of Iran, Bank Markazi Iran and others Award. IUSCT Case No. 24. Interlocutory Award of 19 Dec 1983 (Award No. ITL 32-24-1).
18. 2012 U.S. Model Bilateral Investment Treaty. Treaty between the government of the United States of America and the government of [country] concerning the encouragement and reciprocal protection of investment.
19. Gazzini E. Bilateral Investment Treaties. De Brabandere (eds.). International Investment Law: The Sources of Rights and Obligations, VU Research Portal, 2012. 35 r.
20. Slatvinskyi M. A. Derzhavne rehuliuвання investytsiinoi diialnosti. Navch. Posibnyk. Uman: VPTs «Vizavi» (Vydavets «Sochinskyi»), 2014. 198 s.
21. ADC Affiliate Limited and ADC & ADMC Management Limited v. Hungary, ICSID Award. ARB/03/16, Award of 2 October 2006.
22. UNCTAD Investment Policy Hub. International Investment Agreements Navigator, Investment Dispute Settlement Navigator. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org>
23. Dolzer R., Schreuer C. Principles of International Investment Law. Oxford University Press. Second edition. 2008. 433 r.
24. Moroz S. P. Pravovoe rehulirovanye ynostrannykh ynvestytsyy: sostoianye y tendentsyy razvytyia. Vestnyk Ynstituta zakonodatelstva y pravovoy ynfformatsyy Respublyky Kazakhstan. № 2 (14). 2009. S. 60–67.
25. The Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union / URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>
26. The Lisbon Treaty: Third edition. Foundation for EU Democracy, Denmark – 2009. URL: <http://en.euabc.com/upload/books/lisbon-treaty-3edition.pdf>
27. Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0452&from=EN>
28. Guidance to the Member States concerning foreign direct investment and free movement of capital from third countries, and the protection of Europe's strategic assets, ahead of the application of Regulation (EU) 2019/452 (FDI Screening Regulation) (2020/C 99 I/01) Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020XC0326%2803%29>
29. Guidance to the Member States concerning foreign direct investment and free movement of capital from third countries, and the protection of Europe's strategic assets, ahead of the application of Regulation (EU) 2019/452 (FDI Screening Regulation) (2020/C 99 I/01) Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020XC0326%2803%29>
30. Second Annual Report on the screening of foreign direct investments into the Union, Report from the Commission to the European Parliament and the Council (SWD(2022) 219 final). URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0433>
31. Foreign Investment Risk Review Modernization Act, FIRRMA. June 26, 2018. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/5841/text>
32. Investment Canada Act. URL: <https://ised-isde.canada.ca/site/investment-canada-act/en>
33. Zakon Ukrainy «Pro rezhym inozemnoho investuvannia». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
34. Proekt Zakonu pro zdiisnennia inozemnykh investytsii u subiekty hospodariuvannia, shcho maiut stratehichne znachennia dlia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70997
35. Khrimli O. H. Zakhyst prav investoriv u sferi hospodariuvannia: teoretyko-pravovy aspekt / Monohrafiia. NAN Ukraïny, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Kyiv: Yurinkom Inter, 2017. 320 s.
36. Parfentii L. A. Tekst leksii z navchalnoi dystsypliny «Osnovy investytsiinoi diialnosti» vybirkovykh komponent osvitoi prohramy pershoho (bakalavrskoho) rinvnia vyshchoi osvity. Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. Sumska filii Kafedra sotsialno-ekonomichnykh dystsyplin, 2024 rik. 23 s.

37. Koziubra M. I. Spivvidnoshennia natsionalnykh i mizhnarodnykh pravovykh system. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*. 2016. T. 181. S. 3–11.
38. Okhotnikova O. M., Hafynets O. I. Rol derzhavnoho upravlinnia v mekhanizmi harantii zakhystu inozemnykh investytsii v Ukraini. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*. 2013. № 5. С. 110–116.
39. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku investytsiinykh proektiv iz znachnymy investytsiiamy v Ukraini». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
40. The Foreign Investment Law of the People's Republic of China, adopted at the Second Session of the 13th National People's Congress on March 15, 2019. URL: https://english.www.gov.cn/services/investment/202102/24/content_WS6035aa38c6d0719374af9609.html
41. Anqi Yu, Hazel Yin, Ninette Dodoo, Wenting Ge, Yuxin Shen. A general introduction to foreign investment regulation in China. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2351d4a7-9a84-49f8-b23d-00cfb4009ca4>
42. Nigerian Investment Promotion Commission Act Chapter N117 (Decree № 16 of 1995) Laws of the Federation of Nigeria. URL: <https://www.nipc.gov.ng/wp-content/uploads/2021/10/NIPC-ACT.pdf>
43. Rybii O. V. Mizhnarodno-pravove rehuliuвання investytsiynoi diialnosti: teoriia ta praktyka / avtoref. dys. na здobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk. KNU imeni T. Shevchenka. Kyiv, 2008. 21 s.
44. Poiedynok V. V. Pravove rehuliuвання investytsiinoi diialnosti: teoretychni problemy: monohrafiia. Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf», 2013. 480 s.

Череповський К. В. Правові механізми та засоби обмеження в контексті основних проблем захисту міжнародних інвестицій

Статтю присвячено аналізу проблеми виявлення грані правомірності заходів держави в ключі регулювання та контролю іноземних інвестицій у межах національної юрисдикції згідно з національними законами та постановами, відповідно до своїх національних цілей і першочергових завдань, а також огляду ключових сучасних нормативних тенденцій з відповідного приводу в міжнародно-правовій сфері захисту інвестицій з-за кордону. В ході аналізу уточнено зміст основних проблем міжнародного інвестиційного права, серед яких – захист іноземних інвестицій і розмежування (юридична розкласифікація) дій держав, що втілюють непрямую експропріацію, дискримінацію, несправедливе ставлення або (та) інші порушення міжнародних зобов'язань за міжнародними угодами про інвестиції, що й створює право оскарження через міжнародний арбітраж, і, отже, потенційний обов'язок відшкодування, а з іншого – заходів держав, що вжито в межах їхнього права на регулювання у суспільних інтересах, що такі заходи не мають компенсуватись. Окрім того, було доопрацьовано раніше опубліковані теоретичні викладки з приводу взаємодії зв'язки правового режиму іноземного інвестування та державних гарантій захисту іноземних інвестицій, наведено актуальні приклади як з приводу останніх, так і щодо основних підходів до формування нормативно-правового забезпечення для здійснення внутрішнього регулювання інвестицій з-за кордону щодо допуску та обмеження останніх. Ключовим результатом дослідження слід вважати висновки про те, що саме національне право встановлює правовий каркас для створення правового режиму іноземного інвестування, що такий реалізується, зокрема, через субінститут державних гарантій захисту іноземних інвестицій, який може і не мати втілення, яке прямо стосується здійснення іноземних інвестицій.

Ключові слова: міжнародні інвестиції, міжнародні інвестиційні угоди, правовий режим іноземних інвестицій, конструкти правових режимів іноземних інвестицій, державні гарантії захисту іноземних інвестицій.

Cherepovskyi K. V. Legal mechanisms and restriction measures in the context of key issues of international investments protection

The article is dedicated to analyzing the issue of determining the boundary of the legitimacy of state measures in regulating and controlling foreign investments within national jurisdiction, in accordance with national laws and regulations, and in line with national objectives and priorities. Additionally, this article reviews key regulatory trends in the international legal sphere concerning the protection of foreign investments. Through the analysis, the content of the main issues in international investment law has been clarified, including the protection of foreign investments and the differentiation (legal classification) of state actions that constitute indirect expropriation, discrimination, unfair treatment, or other violations of international obligations under international investment agreements. Such actions create the right to challenge them through international arbitrations, potentially leading to compensation obligations. On the other hand, state measures taken within their right to regulate in the public interest are not subject to compensation. Moreover, previously published theoretical insights regarding the interaction between the legal regime of foreign investment (international investment treatment) and the state guarantees for the protection of foreign investments have been importantly refined. Relevant examples are provided concerning both these guarantees and the key approaches to forming a regulatory framework for the domestic regulation of foreign

investments, including their admission and restrictions. The first approach assumes that special regulations apply to foreign investors, partially overlapping with those established for national investors. In developing countries in Africa, Latin America, and Asia, special foreign investment laws typically exist, which may include separate laws or investment codes. The second approach is more characteristic of countries with developed economies. Under this approach, legislators do not establish special laws governing foreign investments but introduce significant restrictions. Such restrictions usually apply to specific industries or sectors in which foreign participation may be entirely prohibited or limited. Additionally, investment activities may require obtaining special permits, and states may implement special screening mechanisms. But the key research finding is that national law establishes the legal framework for creating the general legal regime of foreign investment, which is realized, among other things, through the sub-institution of state guarantees for the protection of foreign investments. This sub-institution may and may not be even directly linked to the actual implementation of foreign investments, but always exists in national legislations. It is also worth noting that the prevailing trend is the continuous development of national foreign investment legislation to implement policies that contribute to global economic growth and the overall welfare of the population. An empirical legal indicator of this trend is the gradual disappearance of differences between legal regimes for national and foreign investors, facilitated by the introduction of legal mechanisms for foreign investor access.

Key words: international investment law, international investments, investment treatment, bilateral/multilateral investment treaties, international investment arbitration, state guarantees for the protection of foreign investments.

DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-475-488